

Radosław Giętkowski*

Uniwersytet Gdański

ROLA SĄDOWEGO KURATORA ZAWODOWEGO I ZAKŁADU PRACY W WYKONYWANIU KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI¹

Przepis art. 34 § 1a k.k. wyróżnia dwie postacie kary ograniczenia wolności (dalej: k.o.w.). Polega ona na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne (zgodnie z art. 35 § 1 k.k. – w wymiarze 20–40 godzin w stosunku miesięcznym) lub na pozostawaniu w dotychczasowym stosunku pracy i poddaniu się potrąceniu 10–25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd. W pierwszym, jak i w drugim przypadku skazany ma przy tym obowiązek przestrzegania w miejscu pracy ustalonych zasad zachowania, porządku i dyscypliny (art. 53 § 2 k.k.w.). Dodatkowo względem skazanego sąd może, wymierzając k.o.w., orzec, na podstawie art. 34 § 3 k.k., świadczenie pieniężne lub obowiązki o charakterze probacyjnym, wymienione w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k.

Przedmiotem analizy w niniejszym opracowaniu jest pozycja prawna sądowego kuratora zawodowego i zakładu pracy w procesie wykonywania k.o.w. Źródłami prawa regulującymi tę pozycję są:

- k.k.w., a dokładnie rozdział IX „Kara ograniczenia wolności”, ale też oddział 1 rozdziału XI, zatytułowany „Prawa i obowiązki kuratora sądowego oraz dozór”, w związku z tym, że na podstawie art. 55 § 2 k.k.w. do czynności sądowego kuratora zawodowego, związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonania k.o.w. odpowiednio stosuje się przepisy o dozorze i kuratorze sądowym;
- wydane na podstawie art. 58 § 3 k.k.w. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawie podmiotów, w których jest wyko-

* prarg@ug.edu.pl

¹ Niniejszy artykuł stanowi poszerzoną wersję tekstu referatu wygłoszonego na konferencji pt. „Udział społeczeństwa w readaptacji skazanych – rzeczywistość a oczekiwania”, która odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji UG w dniu 21 października 2016 r.

nywana kara ograniczenia wolności oraz praca społecznie użyteczna² (dalej: rozp. z 2010 r.) oraz

- wydane na podstawie art. 176 k.k.w. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych³ (dalej: rozp. z 2016 r.), a konkretnie rozdział 3 „Wykonywanie kary ograniczenia wolności i pracy społecznie użytecznej”.

Jeśli chodzi o rolę sądowego kuratora zawodowego w wykonywaniu k.o.w., to od razu trzeba zaznaczyć, że jest ona kluczowa. Wynika to z art. 55 § 2 zd. 1 k.k.w., który stanowi, że czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania k.o.w. oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę wykonuje sądowy kurator zawodowy. W konsekwencji większość czynności postępowania wykonawczego odnoszącego się do tej kary wykonuje kurator, a czynności sądu w tym postępowaniu są sprowadzone do niezbędnego minimum⁴. Trzeba jednak zauważyć, że rola kuratora jest zróżnicowana w zależności od tego, z jaką postacią k.o.w. mamy do czynienia.

Zdecydowanie większa jest rola kuratora, w przypadku gdy k.o.w. polega na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne. Wyraża się ona w przedstawionych poniżej czynnościach i uprawnieniach kuratora.

Zgodnie z art. 56 § 1 k.k.w., w celu wykonania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne sąd przesyła odpis orzeczenia właściwemu sądowemu kuratorowi zawodowemu. Unormowanie to jest niespójne z ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych⁵, z której wynika, że kuratorzy zorganizowani są w zespoły kuratorskiej służby sądowej (art. 39 ust. 1), a określanie zakresu ich obowiązków jest zadaniem kierownika zespołu (art. 41 ust. 1 pkt 5). Poprawniejsze byłoby sformułowanie, że sąd przesyła odpis orzeczenia właściwemu zespołowi kuratorskiej służby sądowej⁶, co potwierdza przepis § 24 ust. 3 w zw. z ust. 1 rozp. z 2016 r., z którego wynika, że to właśnie kierownik zespołu powierza kuratorowi sprawę związaną z wykonywaniem k.o.w. i czyni to bezzwłocznie po przekazaniu sprawy zespołowi.

² Dz. U. Nr 98, poz. 634.

³ Dz. U. poz. 969.

⁴ Por. K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2016, s. 508.

⁵ Tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 795, ze zm.

⁶ Por. L. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2010, s. 273–274; K. Stasiak, *Kontrolno-organizacyjna funkcja kuratora w wykonywaniu kary ograniczenia wolności i prac społecznie użytecznych* (w:) *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, red. T. Jedynak, K. Stasiak, wyd. 3, Warszawa 2014, s. 353. Por. także M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności zawodowego kuratora sądowego dla dorosłych związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2014, t. XXXVIII, s. 167; L. Osiński (w:) *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, wyd. 2, Warszawa 2016, s. 304.

Następnie, jak stanowi art. 57 § 1 k.k.w., „sądowy kurator zawodowy w terminie 7 dni od doręczenia orzeczenia wzywa skazanego oraz poucza go o prawach i obowiązkach oraz konsekwencjach wynikających z uchylania się od odbywania kary”, co niewątpliwie ma podstawowe znaczenie dla prawidłowego wykonania kary. Brzmienie przytoczonego przepisu może rodzić pewne wątpliwości. W związku z tym, co powiedziano powyżej, doręczenie orzeczenia należy wiązać z przekazaniem go kuratorowi przez kierownika zespołu, bo tylko w taki sposób orzeczenie może trafić do kuratora. Dodatkowo przekonuje o tym § 25 ust. 1 rozp. z 2016 r., który mówi, że kurator zawodowy wzywa skazanego do stawienia w zespole bezzwłocznie po powierzeniu sprawy do prowadzenia, nie później jednak niż w ciągu 7 dni od dnia jej powierzenia, a powierzenia tego – jak wiadomo – może dokonać kierownik zespołu. Niejasne może być również to, czy termin 7 dni dotyczy wyłącznie wezwania, czyli wydania polecenia stawienia w określonym czasie, czy także samego pouczenia. Wydaje się, że termin ten wiąże się tylko z samym wezwaniem, a data stawienia się skazanego i pouczenia go może być późniejsza⁷. Nieracjonalne byłoby wymaganie stawienia w odpowiedzi na wezwanie w tak krótkim czasie. Ponadto § 25 rozp. z 2016 r. odnosi termin 7 dni tylko do wezwania, ale już nie pouczenia. Jeśli chodzi zaś o samo pouczenie, to wspomniany przepis doprecyzowuje, że następuje ono podczas rozmowy, a poza tym jest wręczane na piśmie. Pewnym mankamentem obecnej regulacji jest to, że przepisy nie przewidują ujednoliconego w skali całego kraju, oficjalnego formularza pouczenia⁸.

Podczas spotkania ze skazanym kurator sądowy określa, po wysłuchaniu go, rodzaj, miejsce i termin rozpoczęcia pracy oraz omawia z nim sposób wykonywania k.o.w. (art. 57 § 1 k.k.w. i § 25 ust. 4 rozp. z 2016 r.). Instytucja wysłuchania ma na celu uniknięcie naruszenia prawnomiędzynarodowego zakazu pracy przymusowej. Służy też jak najlepszemu dostosowaniu treści obowiązku pracy do osoby skazanego i aktywnemu włączeniu go w proces resocjalizacji. Dlatego słusznie podkreśla się, że kurator powinien w miarę możliwości uwzględnić stanowisko skazanego⁹.

Bardzo ważne przy przydziale pracy jest to, by była społecznie użyteczna. Aby osiągnąć wobec skazanego cel wychowawczy k.o.w., skazany musi być przekonany co do rzeczywistej wartości społecznej takiej pracy i jej celowości.

⁷ Por. K. Postulski, *Kodeks...*, s. 518; K. Stasiak, *Kontrolno-organizacyjna funkcja...*, s. 353–354; L. Osiński (w:) *Kodeks...*, red. J. Lachowski, s. 309. Odmiennie M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności...*, s. 168.

⁸ Formularz taki był przewidziany w projekcie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowego wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych, szczegółowego sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez stowarzyszenia, organizacje, instytucje i osoby, którym powierzono sprawowanie dozoru, a także sposobu i trybu wykonywania dozoru stosowanego w związku z orzeczonymi karami, środkami karnymi, zabezpieczającymi i profilaktycznymi oraz trybu wyznaczania przedstawicieli przez stowarzyszenia, organizacje i instytucje, załącznik nr 3 (Druk Sejmowy nr 3961 z dnia 9 marca 2011 r., s. 173–174).

⁹ Por. S. Lelental, *Kodeks ...*, s. 277; K. Postulski, *Kodeks...*, s. 520.

Pozytywność dokonywanej przez społeczeństwo oceny przydatności pracy skazanego dla zaspokajania istotnych potrzeb społecznych jest także konieczna dla osiągnięcia celu kompensacyjnego tej kary (naprawienia szkody wyrządzonej przez przestępstwo społeczeństwu) i reintegracji sprawcy ze społeczeństwem. Trzeba przy tym zaznaczyć, że pracą przynoszącą realną korzyść społeczeństwu i leżącą w jego interesie może być tylko praca odpowiednia ze względu na umiejętności sprawcy. Praca nie może być też nudna, zniechęcająca, a zwłaszcza stygmatyzująca czy poniżająca w oczach innych osób, co mogłoby zaprzepaścić cel wychowawczy i reintegracyjny. Dobrze byłoby też, gdyby stanowiła jednocześnie przyuczenie do zawodu lub miała wpływ na podniesienie kwalifikacji. Biorąc pod uwagę to, że kompensacja realizowana przez k.o.w. ma tym większe znaczenie reintegracyjne i wychowawcze, im ściślej wiąże się ze społecznym dobrem prawnym, które najsilniej ucierpiało w wyniku przestępstwa, wskazane jest ponadto, by cel wyznaczonej skazanemu pracy był jak najmocniej związany z tym dobrem¹⁰.

Praca społecznie użyteczna, wedle art. 56 § 2–4 k.k.w., może być wykonywana w trzech rodzajach podmiotów. Po pierwsze są to podmioty, dla których organ gminy, powiatu lub województwa jest organem założycielskim, a także państwowe lub samorządowe jednostki organizacyjne oraz spółki prawa handlowego z wyłącznym udziałem Skarbu Państwa lub gminy, powiatu bądź województwa (§ 2). Po drugie mogą to być instytucje lub organizacje reprezentujące społeczność lokalną oraz placówki oświatowo-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, podmioty lecznicze, jednostki organizacyjne pomocy społecznej, fundacje, stowarzyszenia i inne instytucje lub organizacje użyteczności publicznej, niosące pomoc charytatywną (§ 3). Do trzeciej grupy należą natomiast podmioty inne niż wymienione w § 2 i 3, którym powierzono w dowolny sposób wykonywanie określonych zadań własnych gminy (§ 4). Podmioty pierwszego rodzaju mają obowiązek umożliwienia skazanym wykonywanie nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne. Podmioty z drugiej grupy muszą wyrazić na to zgodę. Nie jest natomiast jasne, czy podmioty, o których mowa w § 4, mają obowiązek przyjęcia skazanych. Wydaje się, że tak¹¹ – z uwagi na to, że wykonują one zadania gminy, tak samo jak mające taki obowiązek wymienione w § 2 podmioty, dla których organ gminy jest organem założycielskim.

Zgodnie z § 31 ust. 1 rozp. z 2016 r. pozyskiwanie do wykonywania nieodpłatnej pracy podmiotów z wszystkich wspomnianych grup też jest zadaniem kuratora. W tym celu kierownik zespołu w porozumieniu z prezesem sądu rejonowego nawiązuje stałą współpracę z organami samorządu terytorialnego, a także z przedstawicielami innych podmiotów, o których mowa w art. 56 § 3 i 4 k.k.w.

¹⁰ Por. R. Giętkowski, *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*, Kraków 2007, s. 96–99 z przywołaną tam literaturą.

¹¹ Odmienne L. Osiński (w:) *Kodeks...*, red. J. Lachowski, s. 305.

(§ 31 ust. 2 rozp. z 2016 r.). W tym kontekście trzeba mieć wszakże na uwadze unormowania zawarte w § 3 rozp. z 2010 r. Według nich podmioty zobowiązane do przyjęcia skazanych wyznacza wójt, burmistrz lub prezydent miasta. To zatem organ wykonawczy gminy (a nie kurator) jest właściwy do wyznaczenia podmiotów z grupy pierwszej (stanowi też o tym wprost art. 56 § 2 k.k.w.) oraz – w związku z tym, że podmioty z grupy trzeciej, jak ustaliliśmy, mają obowiązek przyjęcia skazanych – podmioty, o których mówi art. 56 § 4 k.k.w. (zresztą bezpośrednią wiedzę o nich ma właśnie organ gminy, a nie kurator)¹². Kurator może w tym tylko wójta wspierać. Zadaniem kuratora jest zaś pozyskiwanie przede wszystkim podmiotów z grupy drugiej¹³, choć nie można wykluczać, że nawiązanie przez kuratora współpracy z innymi podmiotami nastąpi na skutek pochodzącej od nich inicjatywy¹⁴.

Informacja o wynikach kontroli NIK, dotyczącej 2009 i 2010 r. oraz 1. połowy 2011 r., „Tworzenie warunków do wykonywania kary ograniczenia wolności w formie nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne oraz prac społecznie użytecznych”, nr ewidencyjny: 9/2012/P/11/122/LBI¹⁵, pokazuje jednak, że jest potrzebna ściślejsza współpraca przedstawicieli samorządu terytorialnego i organizatorów prac z przedstawicielami kuratorskiej służby sądowej, organizatorzy bowiem czysto formalnie traktują swoje obowiązki i nie przywiązują wagi do tego, by prace były nie tylko istotne dla społeczeństwa i mające znaczenie dla resocjalizacji skazanych, ale też rozwijały, w miarę możliwości, ich kwalifikacje. Często są to prace zbędne, bezcelowe. Badania przeprowadzone przez A. Ornowską¹⁶ i A. Janus-Dębską¹⁷ wykazały, że skazani w zdecydowanej mierze wykonują proste, schematyczne i wymagające niewielkich kwalifikacji prace porządkowe i remontowe.

W wypadku gdy skazany nie stawia się na wezwanie sądowego kuratora zawodowego lub pouczonego o prawach, obowiązkach i konsekwencjach związanych z wykonywaniem nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne oświadczy kuratorowi, że nie wyraża zgody na podjęcie pracy, kurator – jak stanowi art. 57 § 2 k.k.w. – kieruje do sądu wnioski o orzeczenie kary zastępczej. Nie można wszakże rozumieć tej regulacji w ten sposób, że każde, nawet obiektywnie usprawiedliwione niestawiennictwo powoduje wskazane konsekwencje. Należy przyjąć, że niestawiennictwo powinno wynikać ze złej woli skazanego, choćby

¹² Por. co do podmiotów z § 4 K. Postulski, *Kodeks...*, s. 515. Odmienne L. Osiński (w:) *Kodeks...*, red. J. Lachowski, s. 305.

¹³ Por. M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności...*, s. 174.

¹⁴ Por. K. Stasiak, *Kontrolno-organizacyjna funkcja...*, s. 356.

¹⁵ https://www.nik.gov.pl/kontrolne/wyniki-kontroli-nik/pobierz,lbi~p_11_122_201107211359301311249570~01,typ,kk.pdf, s. 7–8.

¹⁶ Zob. A. Ornowska, *Kara ograniczenia wolności*, Warszawa 2013, s. 124–129.

¹⁷ Zob. A. Janus-Dębska, *Współpraca kuratorów sądowych z osobami organizującymi i nadzorującymi prace skazanych w ramach ograniczenia wolności w świetle badań własnych*, „Probacja” 2015, nr 3, s. 32–33.

ze względu na wynikającą z art. 65 § 1 k.k.w. zasadę, iż karę zastępczą orzeka się w reakcji na uchylanie się skazanego od odbywania k.o.w.¹⁸

Z kolei w trakcie odbywania k.o.w. przez skazanego sądowy kurator zawodowy pełni przede wszystkim funkcje kontrolne. Charakter ustawowy ma uprawnienie do żądania od skazanego wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary i wzywania go w tym celu do osobistego stawiennictwa (art. 60 k.k.w.). Szeręg dalszych szczegółowych zadań kontrolnych wymienia § 27 rozp. z 2016 r. Należą do nich w szczególności: kontrolowanie przestrzegania przez wyznaczone podmioty ustalonych zasad organizacji pracy skazanych i wypełniania innych obowiązków z tytułu wykonywania k.o.w.; kontrolowanie, w razie potrzeby, sposobu wykonywania przez skazanego kary przez wizyty w miejscu pracy; analizowanie informacji i dokumentów przesyłanych przez osoby wyznaczone do organizowania pracy skazanych i kontrolowania jej przebiegu; przeprowadzanie ze skazanym rozmów dyscyplinujących i udzielanie mu stosownych pouczeń w przypadku niewłaściwego wykonywania przez niego pracy.

Kuratorowi sądowemu przysługują także istotne uprawnienia związane z modyfikowaniem k.o.w. Może on w szczególności uzasadnionych wypadkach dokonywać zmiany rodzaju, miejsca lub terminu rozpoczęcia pracy (art. 57 § 4 k.k.w.). Przede wszystkim jest zaś uprawniony do składania do sądu wniosku o stosowną modyfikację kary, w szczególności o zmianę formy wykonywania k.o.w. lub zwolnienie od reszty kary (art. 66 § 1 k.k.w.) czy o orzeczenie zastępczej kary pozbawienia wolności w przypadku uchylania się od odbywania k.o.w. (art. 57 § 3 k.k.w.).

Inaczej niż przedstawiono, kształtuje się rola sądowego kuratora zawodowego w wykonywaniu k.o.w., gdy kara ta polega na potrąceniach wynagrodzenia za pracę. Regulacje ściśle dotyczące wykonywania tej formy k.o.w. są fragmentaryczne, co może rodzić wiele problemów w postępowaniu wykonawczym. Usprawiedliwieniem prawodawcy nie może być to, że k.o.w. w tej postaci ma niewielkie znaczenie praktyczne. W latach 2011–2015 odsetek k.o.w. w postaci potrąceń wynagrodzenia za pracę nie przekraczał 1 % (0,3–0,7%) wszystkich prawomocnie orzekanych k.o.w. Liczbowo orzeczenia tego typu wahały się w granicach 90–360 rocznie, przy czym obserwuje się tendencję spadkową¹⁹.

W obowiązujących przepisach nie znajdziemy żadnej regulacji wprost odnoszącej się do udziału kuratora sądowego w postępowaniu w sprawie wykonania k.o.w. z potrąceniami wynagrodzenia za pracę. Z brzmienia przywołanego powyżej art. 55 § 2 k.k.w., dotyczącego k.o.w. w ogólności, można jednak wyprowadzić

¹⁸ Por. R. Giętkowski, *W sprawie nowych regulacji dotyczących wykonywania kary ograniczenia wolności*, „Przegląd Sądowy” 2010, nr 9, s. 37; K. Postulski, *Kodeks...*, s. 523–524; K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 214; M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności...*, s. 169–170; L. Osiński (w:) *Kodeks...*, red. J. Lachowski, s. 310–311. Odmiennie S. Leleń, *Kodeks...*, s. 278 (Autor krytykuje jednak regulację prawną); A. Ornowska, *Kara ograniczenia wolności w świetle nowelizacji Kodeksu karnego i Kodeksu karnego wykonawczego*, Opole 2013, s. 99.

¹⁹ Dane opracowane na podstawie Informatora Statystycznego Wymiaru Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,31.html>.

wniosek, że kurator sądowy kontroluje także wykonywanie k.o.w. w tej postaci, w szczególności gdy są dodatkowo nałożone na skazanego obowiązki²⁰. Jeśli tak przyjmiemy, pojawia się następny problem – że z żadnego przepisu nie wynika *explicite* obowiązek przesłania kuratorowi odpisu orzeczenia z omawianą postacią kary. Pomocny w tej sytuacji może być art. 11 § 1 zd. 1 k.k.w., który stanowi, że sąd, kierując orzeczenie do wykonania, przesyła jego odpis odpowiedniemu organowi powołanemu do wykonywania orzeczenia. W przypadku postępowania wykonawczego dotyczącego k.o.w. organem tym jest właśnie sądowy kurator zawodowy, przy czym doręczenie jest dokonywane w pierwszej kolejności do kierownika zespołu kuratorskiej służby sądowej.

Wydaje się, że do k.o.w. w postaci potrąceń odnosi się też art. 57 § 1 *in princ.* k.k.w., który mówi o tym, że kurator po doręczeniu mu orzeczenia wzywa skazanego i dokonuje stosownego pouczenia²¹. W tym zakresie zastosowanie znalazłby też § 25 rozp. z 2016 r. z wyjątkiem ust. 4 dotyczącego kary z obowiązkiem wykonywania pracy i części ust. 5 w zakresie decyzji o rodzaju, miejscu i terminie rozpoczęcia pracy.

Największy problem stwarza brak unormowań odnoszących się do czynności kontrolnych kuratora. Jest w tej sferze istotna luka, której nie da się wypełnić odpowiednim stosowaniem przepisów o dozorcze, które – zgodnie z art. 55 § 2 zd. 2 k.k.w. – stosuje się odpowiednio do kuratorskiej kontroli wykonywania k.o.w. Lukę tę można wypełnić przez zastosowanie *per analogiam* przywoływanego powyżej § 27 rozp. z 2016 r., ale w zakresie, który nie odnosi się do obowiązków zakładów pracy, bo byłaby to niedopuszczalna analogia rozszerzająca ich obowiązki²². W przedstawionej kwestii pomocny może być też art. 14 § 1 zd. 1 k.k.w., wedle którego w postępowaniu wykonawczym organ postępowania wykonawczego może zarządzić zebranie informacji dotyczących skazanego²³.

²⁰ Por. R. Giętkowski, *Kara...*, s. 108; A. Ornowska, *Kara...*, Opole 2013, s. 116. Podobnie, ale bez przywołania podstawy prawnej J. Śpiewak, *Kurator sądowy w postępowaniu karnym wykonawczym. Poradnik dla sprawujących dozory*, Warszawa 1999, s. 124. Odmiennie K. Postulski, *Kodeks...*, s. 507 (Autor uważa, że jedynym organem nadzorczym w przypadku orzeczenia k.o.w. w tej postaci jest sąd, aczkolwiek wydaje się w tym niekonsekwentny – zob. s. 534). Podobnie M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności...*, s. 167 oraz, jak się wydaje, L. Osiński (w:) *Kodeks...*, red. J. Lachowski, s. 323.

²¹ Odmiennie A. Ornowska, *Kara...*, Opole 2013, s. 117–118 (z tym że Autorka opowiada się za stosowaniem tego przepisu do kary ograniczenia wolności z potrąceniami w drodze analogii).

²² Pierwotnie za tego typu rozszerzającą analogią, ale z art. 58 § 2 k.k.w., R. Giętkowski w: *Kara...*, s. 108. Poparcie tego stanowiska w: A. Ornowska, *Kara...*, Opole 2013, s. 116; K. Postulski, *Kodeks...*, s. 534. O obowiązku zawiadamiania przez zakład pracy o istotnych sprawach związanych z wykonywaniem kary, takich jak zakończenie stosunku pracy, dokonanie ostatniego potrącenia czy udzielenie skazanemu urlopu bezpłatnego, pisze też L. Osiński (w:) *Kodeks...*, red. J. Lachowski, s. 325, ale bez wskazania podstawy prawnej tego obowiązku.

²³ Por. K. Postulski, *Kodeks...*, s. 534 (Autor uważa za niezbędne okresowe sprawdzanie, czy prawidłowo jest obliczana wysokość potrąceń, czy skazany swoim stosunkiem do pracy celowo nie zaniża wynagrodzenia, czy potrącenia systematycznie są przekazywane na cel wskazany w wyroku; potrzebne jest też kontrolowanie wywiązywania się ze stałych obowiązków i nałożonych przez sąd); L. Osiński (w:) *Kodeks...*, red. J. Lachowski, s. 323.

Poza tym w postępowaniu wykonawczym dotyczącym k.o.w. z potrąceniami wynagrodzenia za pracę kurator może składać do sądu wnioski o modyfikowanie jej w sytuacjach analogicznych jak w przypadku k.o.w. w postaci obowiązku nieodpłatnej pracy.

Rola sądowego kuratora zawodowego w wykonywaniu k.o.w. w jednej, jak i drugiej postaci wzrasta jeszcze, gdy wraz z karą zostaną orzeczone dodatkowe obowiązki o charakterze probacyjnym. Na mocy § 29 ust. 1 rozp. z 2016 r. kurator uzyskuje informacje o sposobie realizacji nałożonych obowiązków od skazanego, pokrzywdzonego, właściwych urzędów i innych podmiotów. W razie uchylania się od wykonania tych obowiązków wnioskuje zaś do sądu o karę zastępczą (art. 57 § 3 k.k.w.). Obowiązek złożenia wniosku do sądu wydaje się zbyt rygorystyczny wobec tego, że – zgodnie z art. 65 § 1 zd. 1 k.k.w. – zarządzenie wykonania kary zastępczej jest w takim przypadku fakultatywne. Wskazane byłoby wprowadzenie, najlepiej w k.k.w., regulacji analogicznych do dotyczących środków probacyjnych § 34 ust. 1 i § 35 ust. 3 rozp. z 2016 r., dopuszczających alternatywne udzielenie skazanemu uchylającemu się od wykonania nałożonego obowiązku pisemnego upomnienia.

Jak wynika z powyższego, rola sądowego kuratora zawodowego w wykonywaniu k.o.w. jest bardzo znacząca i wielopłaszczyznowa. W tym kontekście interesująca wydaje się propozycja K.A. Politowicza²⁴, by jeszcze zwiększyć kompetencje kuratora sądowego w postępowaniu wykonawczym, by mógł on, a nie sąd, decydować o modyfikacji treści k.o.w. i związanych z nią obowiązków w czasie jej odbywania, w tym o odroczeniu jej wykonania i o przerwie w jej odbywaniu, z możliwością odwołania się do sądu, co odciążałoby sądy, a reakcję na poszczególne zdarzenia przejawiające się modyfikacjami procesu wykonywania kary mogłoby uczynić szybszą i bardziej adekwatną.

Istotną rolę w wykonywaniu k.o.w. odgrywa również zakład pracy (a także podmiot niebędący zakładem pracy), w którym jest ona wykonywana. To on bezpośrednio odpowiada za zapewnienie właściwych warunków jej wykonywania i egzekwowanie obowiązków ciążących na skazanym. Kurator wykonuje bowiem swoje czynności, w znacznej mierze opierając się na informacjach uzyskiwanych z zakładu pracy. W konsekwencji to, jak układa się współpraca między kuratorem a zakładem pracy, decyduje o efektywności wykonywania samej kary²⁵.

Tak jak rola sądowego kuratora zawodowego, tak też rola zakładu pracy w wykonywaniu k.o.w. jest zróżnicowana w zależności od postaci tej kary. Rola ta jest zdecydowanie większa, gdy k.o.w. polega na obowiązku nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne.

²⁴ K.A. Politowicz, *Perspektywy zmiany roli kuratora sądowego w pragmatyce postępowania wykonawczego w zakresie kary ograniczenia wolności (w:) Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, red. S. Piłkuński, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2015, s. 457–459.

²⁵ Por. S. Michór, *Jednostki samorządu terytorialnego w procesie wykonywania kary ograniczenia wolności*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2008, t. LXXVIII, s. 85–86.

Każdy podmiot pozyskany do wykonywania obowiązku nieodpłatnej pracy jest obowiązany przyjąć skazanego skierowanego przez kuratora, pouczyć go o obowiązku sumiennej pracy oraz konieczności przestrzegania ustalonego w miejscu pracy porządku i dyscypliny (§ 4 ust. 1, także w zw. z § 9 rozp. z 2010 r.). Podmiot przyjmujący powinien również skierować skazanego na wstępne badania lekarskie²⁶, co wynika z art. 5 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy²⁷, doprecyzowywanego przez § 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2011 r. w sprawie zakresu zadań służby medycyny pracy wobec osób pozbawionych wolności²⁸. Brak wyartykułowania tego obowiązku w rozp. z 2010 r., kompleksowo regulującego powinności podmiotów przyjmujących skazanych, należy ocenić negatywnie, gdyż może to prowadzić do pomijania wspomnianych badań²⁹. Nawet pod rządami poprzedniego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 marca 2004 r. w sprawie podmiotów, w których jest wykonywana kara ograniczenia wolności oraz praca społecznie użyteczna³⁰, które wprost w § 4 ust. 3 pkt 1 przewidywało obowiązek badań lekarskich, 1/4 ze zbadanych przez A. Ornowską podmiotów nie kierowała skazanych na badania³¹.

Następnie podmiot przyjmujący dokonuje przydzielenia skazanemu konkretnej pracy (§ 4 ust. 2 rozp. z 2010 r.) oraz dokonuje podziału godzin pracy na dni w sposób odpowiadający organizacji wykonywanej pracy (§ 5 ust. 1 rozp. z 2010 r.). Przyjmujący jest także zobowiązany zapoznać skazanego z przepisami dotyczącymi bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie odpowiednim dla wykonywanej pracy oraz zapewnić mu bezpieczne i higieniczne warunki pracy, środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze, przewidziane na danym stanowisku pracy (§ 4 ust. 4 rozp. z 2010 r.).

Ponadto podmiot przyjmujący musi wskazać sądowemu kuratorowi zawodowemu osobę odpowiedzialną za organizowanie i kontrolowanie pracy skazanych (§ 6 rozp. z 2010 r.), która ma m.in. wynikający z art. 58 § 2 k.k.w. obowiązek niezwłocznego informowania sądowego kuratora zawodowego o istotnych okolicznościach dotyczących przebiegu pracy i zachowania się skazanego, a w szczególności o terminie rozpoczęcia i zakończenia pracy, liczbie godzin przepracowanych przez skazanego, rodzaju wykonywanej przez niego pracy, niezgłoszeniu się do pracy, niepodjęciu przydzielonej pracy, przeszkodzie uniemożliwiającej wykonanie pracy, opuszczeniu pracy bez usprawiedliwienia, każdym przypadku niesumiennego wykonywania pracy oraz uporczywego nieprzestrzegania

²⁶ Odmienne, nie zauważając wymienionych dalej przepisów K. Stasiak, *Kontrolno-organizacyjna funkcja...*, s. 358.

²⁷ Tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1184, ze zm.

²⁸ Dz. U. Nr 168, poz. 1013.

²⁹ Por. R. Giętkowski, *W sprawie...*, s. 39–40. Krytycznie także A. Ornowska, *Kara...*, Warszawa 2013, s. 102.

³⁰ Dz. U. Nr 56, poz. 544.

³¹ Zob. A. Ornowska, *Kara...*, Warszawa 2013, s. 140.

ustalonego porządku i dyscypliny pracy. Częściowo tę regulację powtarza § 7 ust. 2 rozp. z 2010 r., wskazując, że tego typu informacje mają być przekazywane kuratorowi w terminach przez niego wyznaczonych, nie rzadziej niż raz w miesiącu, ale pomija przypadki niesumiennego wykonywania pracy oraz uporczywego nieprzestrzegania ustalonego porządku i dyscypliny pracy, co może rodzić po stronie osób zobowiązanych błędne przekonanie, że nie muszą zawiadamiać o takich przypadkach, co stanowi zagrożenie dla prawidłowego procesu wykonawczego k.o.w.³²

Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja, gdy k.o.w. polega na potrąceniach wynagrodzenia za pracę. Regulacje dotyczące obowiązków zakładu pracy są bardzo ubogie i sprowadzają się w zasadzie do jednego przepisu – art. 59 § 2 k.k.w., zgodnie z którym przy wypłacaniu wynagrodzenia skazanemu należy potrącić określoną w orzeczeniu część wynagrodzenia i bezzwłocznie przekazać potrąconą kwotę stosownie do otrzymanych wskazań, zawiadamiając o tym sąd. Brakuje natomiast przepisów o przekazywaniu kuratorowi przez zakład pracy informacji o wywiązywaniu się przez skazanego z obowiązku przestrzegania w miejscu pracy ustalonych zasad zachowania, porządku i dyscypliny, ale też porzuceniu pracy, rozwiązaniu stosunku pracy czy innych przeszkodach uniemożliwiających wykonanie kary, co istotnie utrudnia sprawowanie przez kuratora kontroli nad wykonywaniem omawianej postaci kary. Nie da się tymczasem – o czym już była mowa – wyprowadzić takich powinności informacyjnych zakładów pracy w drodze analogii z art. 58 § 2 k.k.w. Potrzebna byłaby w tej mierze interwencja ustawodawcy.

Przedstawione powyżej regulacje przekonują o doniosłej roli sądowego kuratora zawodowego oraz podmiotu, w którym jest wykonywana k.o.w., w wykonywaniu tejże kary. Pewne niedopatrzenia prawodawcy mogą jednak powodować utrudnienia we właściwym pełnieniu tej roli, a w konsekwencji prowadzić do niepełnego wykorzystania bardzo dużego potencjału k.o.w. w zakresie readaptacji skazanych.

Radosław Giętkowski

**ROLE OF A PROFESSIONAL LEGAL GUARDIAN
AND THE WORKPLACE IN THE ENFORCEMENT
OF THE PENALTY OF RESTRICTION OF LIBERTY**

The article describes the rights and duties of the professional legal guardian and the workplace (other entity), in which the penalty of restriction of liberty is exercised, in regard

³² Por. R. Giętkowski, *W sprawie...*, s. 41.